

Eurooppalainen yritystutkimus 2009: Työntekijöiden edustus työpaikkatasolla EU:ssa

Tiivistelmä

Johdanto

Euroopan yrityksissä on monia erilaisia työntekijöiden edustuksen kanavia: niitä ovat muun muassa työpaikkaneuvostot, ammattiliitot, erityiskomiteat, työsuojeluvaltuutetut ja henkilöstön edustajat. Tässä raportissa selvitetään keskeisiä työntekijöiden edustuksen rakenteita työpaikkatasolla 27 jäsenvaltiossa ja kolmessa ehdokasvaltiossa (entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia, Kroatia ja Turkki). Raportti perustuu kahteen tietolähteeseen: 1) vuoden 2009 eurooppalaiseen yritystutkimukseen ja 2) Euroopan työelämän suhteiden seurantakeskuksen (EIRO) kansallisten kirjeenvaihtajien laatimiin maakohtaisiin tietosivuihin.

Eurooppalaisen yritystutkimuksen havainnot perustuvat yli 27 000 työpaikan henkilöstöjohtajien sekä yli 6 500 henkilöstön edustajan puhelinhaastatteluihin. Niistä saatavat tiedot tarjoavat ainoalaatuista lisäarvoa, koska työntekijöiden edustusta koskevia kansallisen tason tietoja on hyvin vaihtelevasti saatavilla. Tietojen avulla voidaan vertailla työntekijöiden edustuksen tilannetta EU:n eri maissa ja siten edistää merkittävästi keskustelua työntekijöille tiedottamista ja heidän kuulemistaan koskevan lainsäädännön täytäntöönpanosta.

Taustaa

Työntekijöiden etujen rakenteellinen edustus on monissa maissa kehittynyt usean vuosikymmenen aikana ja on nyt vakiintunut osa työpaikkademokratiaa. Joissakin jäsenvaltioissa, esimerkiksi Itä-Euroopan maissa, tällaiset rakenteet ovat suhteellisen uusi ilmiö. Työntekijöille tiedottamisesta ja heidän kuulemisestaan annetulla EU:n direktiivillä 2002/14/EY on viime vuosikymmenen ajan ollut merkittävä asema työntekijöiden edustuksen rakenteiden luomisessa työpaikalla.

Keskeiset havainnot

Edustusrakenteiden moninaisuus Euroopassa kertoo työmarkkinasuhteiden erilaisista perinteistä sekä työmarkkinatoimijoiden erilaisista valmiuksista käynnistää jokin neuvottelumuoto työntekijöiden asioista työnantajan kanssa. Eurooppalaisen yritystutkimuksen mukaan maat jakautuvat neljään luokkaan työpaikkatason työntekijöiden edustuksen tyyppiin mukaan:

- Yksikanavainen edustus, jossa työpaikkaneuvostot ovat ainoa työntekijöiden edustamiseen valtuutettu elin: Itävalta, Saksa, Luxemburg ja Alankomaat.
- Kaksikanavainen edustus, jossa on kumpaakin edustuksen tyyppiä mutta jossa työpaikkaneuvostoilla on vahvempi rooli: Belgia, Ranska, Italia ja Espanja (Espanjan tapauksessa tutkimuksessa kysyttiin ainoastaan työpaikkaneuvostoista, ei ammattiliitoista). Joissakin jäsenvaltioissa ammattiliittoihin perustuva järjestelmä sekä viimeaikaiset muutokset työpaikkaneuvostojen koskevaan lainsäädäntöön näyttävät edistäneen työpaikkaneuvostojen perustamista: Viro, Slovakia, Unkari, Romania, Latvia, Puola, Yhdistynyt kuningaskunta ja vähäisemmässä määrin Irlanti.
- Kaksikanavainen edustus, jossa ammattiliiton luottamusmiehillä on merkittävä asema: Tanska, Suomi, Portugali, Slovenia ja Kroatia.
- Yksikanavainen edustus, jossa ammattiliitot ovat ainoa työntekijöitä edustava elin: Kypros, Malta, Ruotsi, entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia ja Turkki.

Yleisyys ja kattavuus

Työpaikkakohtainen työntekijöiden edustus on yleisintä Tanskassa, Ruotsissa ja Suomessa, ja niiden jälkeen Belgiassa, Espanjassa ja Luxemburgissa. Harvinaisinta se on Kreikassa, Portugalissa, Maltalla, Turkissa, Tšekin tasavallassa ja Itävallassa. Yleisesti ottaen taso on matala tai keskitasoinen uusissa jäsenvaltioissa lukuun ottamatta Romaniaa, jossa se on yksi korkeimmista.

Kattavuuden osalta tilanne on samankaltainen, se on suuri vain muutamassa maassa: näitä ovat Luxemburg, Ranska, Kroatia, Puola ja Itävalta (joissa edustusrakenteet keskittyvät enemmän suuriin työpaikkoihin) sekä Espanja, Slovakia, Kypros, Latvia ja Viro (yleisempää pienissä työpaikoissa).

Työntekijät, joita oikeudellinen edustusmuoto ei kata työpaikkatasolla, voivat kuitenkin olla joko työpaikkatason työntekijöiden valtuutetun edustuksen tai ad hoc -elimen kattamia. Maat, joissa on suhteellisen paljon ad hoc -elimiä, ovat tavallisesti niitä, joissa työpaikkaneuvostot ovat ainoita valtuutettuja elimiä tai joissa ainakin niiden asema on hallitseva kaksikanavaisessa järjestelmässä (esimerkiksi Luxemburgissa, Saksassa, Ranskassa, Alankomaissa, Latviassa, Irlannissa ja Itävallassa).

Alarajat

Useimmilla mailla on kiinteät alarajat työpaikkaneuvostojen mutta ei ammattiliittojen edustukselle. Joissakin maissa, kuten Luxemburgissa ja Alankomaissa, työpaikkaneuvostojen perustaminen on pakollista tietyistä alarajasta alkaen. Muissa maissa työnantajien on työntekijöille tiedottamisesta ja heidän kuulemisestaan annetun direktiivin mukaisesti taattava asianmukaiset rakenteet työntekijöilleen tiedottamiseksi ja heidän kuulemisekseen työpaikoissa, joissa on yli 50 työntekijää. Jotkin maat ovat päättäneet säätää alemmat alarajat (esimerkiksi Virossa työpaikat, joissa on yli 30 työntekijää). Vaikuttaa siltä, että alarajojen ja todellisen edustuksen tason välillä ei ole selkeää yhteyttä: maissa, joissa alarajat ovat alhaisempia, edustuksen taso ei ole välttämättä korkeampi.

Monissa maissa, joissa edustus on kaksikanavaista, näyttää vallitsevan tietty edustuksen toiminnallinen jako: ammattiliitot keskittyvät enemmän työmarkkinaneuvotteluihin, kun taas työpaikkaneuvostot osallistuvat enimmäkseen tiedotukseen ja kuulemiseen. Kaikilla aloilla voi olla molempia työntekijöiden edustuksen muotoja, mutta ammattiliitot näyttävät keskittyvän julkiseen sektoriin, kun taas työpaikkaneuvostoja on enemmän tuotannossa ja yksityisellä sektorilla.

Yrityksen koko

Pienemmät työpaikat, erityisesti maissa, joissa on työpaikkaneuvostoihin perustuva järjestelmä, käyttävät tavallisesti todennäköisemmin edustuksen ad hoc -muotoja. Tästä säännöstä muodostavat poikkeuksen Espanja, Kypros, Malta, Turkki, Bulgaria, Baltian maat, Portugalit, Kreikka ja Yhdistynyt kuningaskunta, joissa ad hoc -komiteat eivät mitenkään erityisesti keskity pienempiin työpaikkoihin. Melkein kaikissa näissä maissa on yleisesti alhainen edustuksen taso, joten myös isommat työpaikat käyttävät usein edustuksen ad hoc -muotoja.

Vastaavasti ammattiliitot keskittyvät edustusrakenteiden luomiseen suurempiin yrityksiin, jolloin ne kattavat suuremman osan työvoimasta, kun taas työpaikkaneuvostoja (ainoana valtuutettuina eliminä) on usein myös pienemmillä työpaikoilla. Tämä on mielenkiintoista, koska monissa maissa ammattiliittoon perustuvan edustuksen käynnistämisen alarajat ovat matalia tai niitä ei ole, kun taas työpaikkaneuvostojen alarajat ovat yleisesti korkeampia. Tässä suhteessa poikkeuksia ovat Suomi, Tanska ja Belgia, joissa ammattiliitot keskittyvät myös pieniin työpaikkoihin.

Päätelmät

Monissa jäsenvaltioissa, joissa ammattiliittojen osuus on perinteisesti ollut hallitseva, työpaikkaneuvostojen osuus on huomattava, ja ne tekevät yhteistyötä pääasiassa ammattiliittojen kanssa mutta toimivat joissakin maissa myös ainoana valtuutettuina eliminä. Esimerkiksi joissakin uusissa jäsenvaltioissa (Puolassa, Romaniassa, Latviassa, Unkarissa) mutta myös Yhdistyneessä kuningaskunnassa, jossa työpaikkaneuvostot ovat viimeaikaisten lainsäädännöllisten muutosten johdosta jokseenkin uusi edustusmuoto, tutkimustiedot osoittavat yleisesti, että työpaikkaneuvostojen yleisyys ja kattavuus ainoana edustuksen muotoina ovat suurempia kuin kansallisissa raporteissa on ilmoitettu.

Tämä voi tarkoittaa sitä, että tutkimus osoittaa uuden suuntauksen, joka ei vielä näy kansallisen tason tilastoissa. Tämä uusi suuntaus saattaa merkitä, että direktiivin 2002/14/EY saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä vaikuttaa tiedotusta ja kuulemista edistävästi. Lisäanalyysija saatetaan tarvita sen havaitsemiseksi, edistääkö tämä Euroopan laajuista suuntautumista kohti kaksikanavaista edustusta, jossa työpaikkaneuvostot ja ammattiliittojen toimijoiden tehtävä yhdistyvät työpaikoilla työntekijöiden edustuksessa.

Lisätietoja

Raportti "Employee representation at establishment level in Europe" (Työntekijöiden edustus työpaikkatasolla EU:ssa) on saatavissa osoitteesta <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1143.htm>.

Yhteydenotot: Carlos Vacas
cva@eurofound.europa.eu